

Socialpedagogik

Helen Carlander

Studiehandledning till Socialpedagogik, Sanoma Utbildning, 2014

Författare: Helen Carlander

Anvisningar till studiehandledningen

Studiehandledningen innehåller förslag på olika uppgifter som kan användas i undervisningen. De kan med fördel användas tillsammans med studieuppgifterna i boken samt med de powerpoint-underlag och de filmförslag som finns på bokens produktbroschyr.

Både studieuppgifterna i boken och uppgifterna i studiehandledningen kan utgöra enskilda uppgifter, gruppuppgifter och filmanalyser samt användas vid studiebesök eller som utgångspunkter vid diskussioner.

Matriserna kan användas på olika sätt, till exempel som checklista, för att eleven ska kunna följa sin kunskapsutveckling inom kursen Socialpedagogik och även som underlag vid omdömen av elevens prestationer.

Uppföljning av dramaövningarna kan överföras på respektive spel.

Tips vid dramaövningar

- Ibland kan det vara bättre att säga till eleverna att de ska ha dramaövning i stället för rollspel. Det finns elever som har dåliga erfarenheter av men även förutfattade meningar om rollspel. Vissa av övningarna är inriktade mot rollspel medan andra är inriktade mot drama och gestaltning.
- Tänk på att möblera om i klassrummet innan dramaövningen börjar. Det är bra att ha gott om utrymme, speciellt då grupperna förbereder sig.
- Vid uppspel är det bra om åhörarna sitter i en halvmåneformad ring. Inga bänkar eller stolar bör finnas mellan uppspelet och åhörarna.
- För att eleverna ska våga släppa loss och lära känna varandra kan det vara bra att inleda med en enkel lek alternativt göra enkla samarbetsövningar.
- Alla deltagare behöver inte göra ett framträdande. Om en elev inte vill så kanske han eller hon kan ha en tyst roll där han eller hon deltar på sina villkor. Uppmuntra dock alla till att delta.
- Syftet med dramaövningen är att den kan belysa situationer och roller i grupper, och eleverna får uppleva och känna hur andra kan ha det i olika situationer. Dramaövningen kan även belysa olika förslag till förändring, användas vid hantering av konfliktsituationer samt vara ett sätt att starta diskussioner.
- När läraren har gett instruktioner hur spelet är upplagt är det viktigt att läraren frågar gruppen om de har några frågor. Undvik frågan: Har ni förstått? Om eleven inte har förstått, kan han eller hon känna sig dum och inte våga fråga igen.

- Undvik att ge kommentarer under spelets gång eller att lägga in dina värderingar. Ställ hellre öppna frågor till eleverna, till exempel: Hur tänkte ni? Vad är syftet med uppgiften? Hur kan ni dramatisera detta?
- Betona att det inte handlar om att spela teater. Eleverna behöver inte ha ett helt manus eller kunna manus och repliker utantill. Om någon kommer av sig eller blir osäker är det bara att ta en "time-out". Sedan kan man fortsätta spelet. Det är ingen fara att avbryta.
- Ingen rekvisita behövs, eventuellt stolar och bord. Eleverna gestaltar den tänkta rekvisitan som man vill använda under spelet.
- Be deltagarna vara tydliga med sitt kroppsspråk. De kan gärna överdriva lite så att det de uttrycker blir tydligt.
- Dramaövningen utvärderas efter uppspelet. Olika övningar tar olika lång tid. Vissa spel till exempel i kap. 5 och 6 kan ta lång tid (ca 1,5–2 timmar med utvärdering). Utvärderingen kan ibland påbörjas efter uppspelet, men kan fortsätta vid ett senare tillfälle.
- Under spelets gång kan läraren "frysa" spelet och till exempel be andra elever om hjälp för att stödja de elever som spelar. Någon elev har kanske tappat replikerna eller så kan någon av åhörarna föra in nya infallsvinklar i spelet. Detta kan även göras om handlingen är lite otydlig. Läraren kan be gruppen att förtydliga sitt syfte och vad de vill åskådliggöra.
- Om någon elev har spelat en stark roll, till exempel "ond" eller en liknande roll kan det vara bra att eleven ges möjlighet att "klä av sig" rollen inför gruppen när övningen är slut eller vid utvärderingen.

Utvärdering

- Börja utvärderingen med att de som har genomfört dramaövningen börjar berätta hur det kändes under spelet. Därefter får hela gruppen berätta.
- Använd öppna frågor vid utvärderingen (se kap. 8 Samtalsmetodik). Frågorna kan även användas om läraren avbryter spelet med förtydligande frågor som: Vad hände nu? Hur var kommunikationen? Alternativ och möjligheter?
- Läraren kan be eleverna fokusera och titta på något speciellt innan spelet börjar. Detta skapar aktivitet.
- Om någon elev, som sitter bland åhörarna, kommer med förslag på lösningar i spelet kan läraren välja att låta den eleven spela upp förslaget eller diskutera förslaget med de andra. Detta är helt beroende på vilket spel som spelas.

Ämne - Pedagogik i vård och omsorg

Ämnet pedagogik i vård och omsorg har sin vetenskapliga grund i pedagogik, vårdvetenskap, psykologi och sociologi. Ämnet behandlar socialpedagogiska och pedagogiska frågor inom hälso- och sjukvård och socialtjänst samt mötet och relationen mellan patienter och brukare och personal.

Ämnets syfte

Undervisningen i ämnet pedagogik i vård och omsorg ska syfta till att eleverna utvecklar pedagogisk och kommunikativ förmåga. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla förmåga att avgöra vilken vägledning som krävs i olika vård- och omsorgssituationer inom socialtjänstens olika verksamhetsområden samt inom hälso- och sjukvård.

Undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar kunskaper om hur människan samspelar med sin omgivning. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar intresse för hur andra tänker och hur olika levnadsvillkor påverkar möjligheterna till utveckling och aktivt deltagande i samhällslivet. Dessutom ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om människors interaktion och socialisation samt om handledningens betydelse.

Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att medverka och använda sina kunskaper i olika situationer. Genom medverkan i olika verksamheter ska eleverna ges möjlighet till inblick i och erfarenhet av olika sociala och pedagogiska sammanhang. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att reflektera över och diskutera egna och andras handlingar och attityder. Genom undervisningen ska eleverna också ges möjlighet att utveckla förmåga att utifrån ett kritiskt förhållningssätt söka och inhämta information samt hantera, värdera och använda den. Att använda it för information, dokumentation och kommunikation inom verksamheten ska också ingå i undervisningen.

Undervisningen i ämnet pedagogik i vård och omsorg ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande:

1. Kunskaper om utanförskapets orsaker och konsekvenser.
2. Kunskaper om socialpedagogiska insatser, arbetssätt och metoder.
3. Kunskaper om vad som påverkar relationen mellan patienter och brukare och personal.
4. Kunskaper om handledning och dess kunskapsutvecklande process inom vård och omsorg.
5. Kunskaper om relevanta begrepp och teorier.
6. Förmåga att planera och genomföra uppgifter inom området.
7. Förmåga att kommunicera med andra utifrån deras förutsättningar samt att uppfatta och tolka vilka behov patienter och brukare, närstående och personal har.
8. Förmåga att utvärdera och dokumentera sitt arbete och resultat.
9. Kunskaper om kvalitetsarbetets betydelse inom vård och omsorg.

Kurser i ämnet

- Socialpedagogik, 100 poäng.
- Vårdpedagogik och handledning, 100 poäng.

Socialpedagogik, 100 poäng

Kurskod: PEASOC0

Kursen socialpedagogik omfattar punkterna 1–2 och 5–8 under rubriken Ämnets syfte.

Centralt innehåll

Undervisningen i kursen ska behandla följande centrala innehåll:

- Utanförskapets problematik på grund av människors livssituationer samt hur dessa påverkas av sociala, kulturella, kognitiva, fysiska och psykiska begränsningar.
- Samhällsutvecklingens påverkan, och olika synsätt genom historien, på verksamheter inom vård och omsorg utifrån till exempel klass, kön och etnicitet.
- Livsvillkor och möjlighet till utveckling för personer som är i behov av stöd och service från samhället.
- Den fysiska miljön som patienter och brukare vistas i.
- Socialpedagogiska insatser, till exempel boendestöd.
- Socialpedagogiska arbetssätt och metoder där utgångspunkten bygger på mötet och relationen mellan patienter och brukare och personal.
- Innebörden av olika begrepp och teorier inom området socialpedagogik, till exempel livsvärld, omsorgsarena, kommunikativ handling, dialogiskt förhållningssätt, omsorgskvalitet och mellanmänniskt.
- Socialpedagogiska uppgifter, till exempel boendestöd i hemmiljö.
- Det egna förhållningssättet i mötet med andra samt bemötandets betydelse.
- Kommunikation och samtalsmetodik samt den mänskliga relationens betydelse för detta.

Kunskapskrav

Betyget E

Eleven beskriver **översiktligt** utanförskapets problematik på grund av människors livssituationer samt hur dessa påverkas av sociala, kulturella, kognitiva, fysiska och psykiska begränsningar. Dessutom ger eleven **något** exempel på vilka konsekvenser utanförskap kan få för individen. Eleven beskriver också **översiktligt** socialpedagogiska insatser, arbetssätt och metoder. I beskrivningarna använder eleven **med viss säkerhet** begrepp som är relevanta i sammanhanget samt redogör **översiktligt** för de bakomliggande teorierna.

Eleven söker, bearbetar, värderar och använder **i samråd** med handledare information från olika källor.

Eleven planerar och genomför **i samråd** med handledare socialpedagogiska uppgifter utifrån syfte och mål. I arbetet interagerar och kommunicerar eleven **med viss säkerhet** med andra utifrån individens förutsättningar och behov samt utifrån uppgiftens syfte och mål. Dessutom skapar eleven **i samråd** med handledare möjligheter för människor att delta i olika situationer. När uppgiften är genomförd utvärderar eleven sitt arbete och resultat med **enkla** omdömen utifrån syfte och uppsatta mål. Dessutom gör eleven en **enkelt** dokumentation av sitt arbete.

När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han **med viss säkerhet** den egna förmågan och situationens krav.

Betyget D

Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Betyget C

Eleven beskriver **utförligt** utanförskapets problematik på grund av människors livssituationer samt hur dessa påverkas av sociala, kulturella, kognitiva, fysiska och psykiska begränsningar. Dessutom ger eleven **några** exempel på vilka konsekvenser utanförskap kan få för individen. Eleven beskriver också **utförligt** socialpedagogiska insatser, arbetssätt och metoder. I beskrivningarna använder eleven **med viss säkerhet** begrepp som är relevanta i sammanhanget samt redogör **utförligt** för de bakomliggande teorierna. Eleven söker, bearbetar, värderar och använder **efter samråd** med handledare information från olika källor.

Eleven planerar och genomför **efter samråd** med handledare socialpedagogiska uppgifter utifrån syfte och mål. I arbetet interagerar och kommunicerar eleven **med viss säkerhet** med andra utifrån individens förutsättningar och behov samt utifrån uppgiftens syfte och mål. Dessutom skapar eleven **efter samråd** med handledare möjligheter för människor att delta i olika situationer. När uppgiften är genomförd utvärderar eleven sitt arbete och resultat med **nyanserade** omdömen utifrån syfte och uppsatta mål. Dessutom gör eleven en **noggrann** dokumentation av sitt arbete.

När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han **med viss säkerhet** den egna förmågan och situationens krav.

Betyget B

Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

Betyget A

Eleven beskriver **utförligt och nyanserat** utanförskapets problematik på grund av människors livssituationer samt hur dessa påverkas av sociala, kulturella, kognitiva, fysiska och psykiska begränsningar. Dessutom ger eleven **flera** exempel på vilka konsekvenser utanförskap kan få för individen. Eleven beskriver också **utförligt och nyanserat** socialpedagogiska insatser, arbetssätt och metoder. I beskrivningarna använder eleven **med säkerhet** begrepp som är relevanta i sammanhanget samt redogör **utförligt och nyanserat** för de bakomliggande teorierna.

Eleven söker, bearbetar, värderar och använder **efter samråd** med handledare information från olika källor.

Eleven planerar och genomför **efter samråd** med handledare socialpedagogiska uppgifter utifrån syfte och mål **samt anpassar vid behov uppgifterna till ändrade förutsättningar**. I arbetet interagerar och kommunicerar eleven **med säkerhet** med andra utifrån individens förutsättningar och behov samt utifrån uppgiftens syfte och mål. Dessutom skapar eleven **efter samråd** med handledare möjligheter för människor att delta i olika situationer. När uppgiften är genomförd utvärderar eleven sitt arbete och resultat med **nyanserade** omdömen utifrån syfte och uppsatta mål **samt ger förslag på hur arbetet kan förbättras**. Dessutom gör eleven en **noggrann och utförlig** dokumentation av sitt arbete.

När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han **med säkerhet** den egna förmågan och situationens krav.

Kapitel 1 Centrala begrepp

1. Förklara begreppen samt ge exempel på vad dessa kan innebära i det socialpedagogiska arbetet:

- Social
- Pedagogik
- Socialpedagogik
- Social omsorg
- Social kompetens
- Omsorgskvalitet
- Omsorgsarena.

2. Har du träffat brukare som du med hjälp av teorier, fakta eller förklaringsmodeller har fått större förtroende för när du har utifrån dessa ”satt ord på brukarens beteende”? Förklara situationerna?

3. Livsvärld. Tänk på brukare som du har träffat. Ge exempel på olika faktorer i brukarens omgivning som kan ge en bild av dennes livsvärld. Vad kan du tolka in kring värderingar, vanor och intressen?

Har du mött brukare vars livsstil du inte har delat? Hur reagerade du? Vad tänkte du?

4. Systemvärld. Vad kan hindra respektive underlätta personalens gemensamma referensram och fackspråk i det socialpedagogiska arbetet?

5. Kommunikativt handlande. Utgå från bilden samt texten på s. 23 i boken.

- Resonera om de olika delarna i teorin.
- Vad innebär de olika delarna?
- Hur kan du känna igen ditt eget förhållningssätt i mötet med olika brukare utifrån de olika delarna?

6. Arbeta gärna i mindre grupper och redovisa sedan för varandra i storgrupp om:

- Kommunikativt handlande
- Strategiska handlingar
- Öppet strategiska handlingar
- Förtäckta strategiska handlingar: omedvetet vilseledande och medvetet vilseledande (manipulation).

Dramaövningar

Övning 1: Livsvärld och systemvärld möts.

Dessa övningar kan även användas till kapitel 7 Relationer, förhållningssätt och bemötande. Dramatisera olika situationer där livsvärld och systemvärld möts på omsorgsarenan.

Läraren förbereder dramaspelen innan lektionen. Nedan finns förslag på situationer som kan användas. Ett annat alternativ är att gruppen själv hittar på eller utgår från situationer som de själva har upplevt. Eleverna kan i förväg ge förslag till läraren som sammanställer situationerna.

Dela in klassen i mindre grupper om 2–3 personer/grupp. Grupperna tilldelas olika dramaspel. Varje grupp förbereder sig genom att diskutera situationen, kanske tränar repliker och ger respons till varandra för att förtydliga buskapet i spelet. Därefter spelar varje grupp upp sitt dramaspel i helklass.

Dramaspelet bör inte ha någon lösning eller lyckligt slut, utan helst sluta mitt uppe i situationen.

Uppföljning:

Uppföljningen kan göras efter varje spel, delas upp eller göras när alla grupperna samlas för att diskutera.

Frågor till varje enskild grupp:

- Hur kändes det att spela respektive roll?
- Hur uppfattade ni de andras roll och bemötande?

Frågor till hela gruppen:

- Vad hände i spelet?
- Vad kände och vad tänkte du?
- Hur kunde ni förstå de agerande?
- Hur kunde ni känna igen livsvärld och systemvärld?
- Har ni upplevelser av liknande situationer?
- Vilka olika förslag på lösningar kan finns på respektive situation? (Denna fråga kan antingen diskuteras eller så spelar gruppen upp de olika förslagen.)
- Vilka konsekvenser skulle de olika förslagen kunna ge?
- Vad har ni lärt er av dessa övningar?

Förslag på olika dramaspel/situationer:

- En brukare vill fortsätta att gå i affärer, men personalen vill åka hem eftersom arbetspasset är snart slut.
- En person som har diabetes vill ha bullar till kaffet men personalen vet att det inte är bra med tanke på blodsockret.
- En brukare mår dåligt och vill gärna att personalen stannar en extra stund, men personalen har fler brukare som de ska hjälpa och tiden är knapp.
- En brukare vill sitta uppe på nätterna och spela dataspel men personalen tycker att brukaren ska sova för att få en normal dygnsrytm.
- En brukare med en tidigare beroendeproblematik vill gärna dricka en snaps till julbordet men personalen befarrar att brukaren kanske börjar dricka igen.
- En brukare vill ha mycket hjälp varje morgon med att sminka sig, måla naglarna, föna håret och välja kläder – personalen känner sig stressad.

Övning 2: Livsvärld och systemvärld möts enligt kommunikativt handlande.

Använd samma situationer som i övningen innan eller gör egna.

Tre grupper får samma situation men personalen ska agera och bemöta brukaren utifrån följande:

- Öppet strategiska handlingar
- Förtäckta strategiska handlingar som är medvetet vilseledande (manipulation) men med **goda avsikter**
- Förtäckta strategiska handlingar som är medvetet vilseledande (manipulation) men med **egna egoistiska avsikter**.

Uppföljning:

Man kan använda sig av nedanstående frågor vid uppföljningen.

- Vilka skillnader kunde ni se i de olika handlingarna?
- På vilket sätt visade sig skillnaderna?
- Vad är utmärkande för de olika handlingarnas förhållningssätt?

Kapitel 2 Utanförskap och Kapitel 3 Problematiska livssituationer

1. Resonera kring vad som innefattas i begreppet samhällsmedborgare.
 - Hur och när är en person en samhällsmedborgare?
 - Vad måste fungera för att en person ska räknas som en ”fullvärdig” samhällsmedborgare?
 - Resonera om begreppet samhällsmedborgare utifrån de olika livsområdena – gemenskaperna.
2. Gemenskap – livsområden.

Denna uppgift görs med fördel samtidigt som studieuppgifterna s. 48 görs i boken. Använd gärna rutsystemet i studiehandledningen. Gå igenom ett livsområde i taget och diskutera nedanstående frågor inom varje område:

 - Vilka förmågor krävs?
 - Vilka koder/normer måste personen kunna?
 - Vad innebär det för identiteten och självkänslan?
 - Diskutera kring känslan av att vara innanför och med i en gemenskap till skillnad från att vara utanför en gemenskap.
3. Läs i olika medier och på internet om utanförskap.
 - I vilka sammanhang används begreppet utanförskap?
 - Diskutera kring hur begreppet utanförskap kan beskrivas och definieras.
 - Hur vill du beskriva begreppet utanförskap?
4. Begränsningar.

Läs om fysiska, kognitiva, sociala, kulturella och psykiska begränsningar på s. 41–47.

 - Vad innebär begränsningarna inom respektive område?
 - Hur kan begränsningarna visa sig?
5. Läs berättelserna om Pelle, Elena och Greta på s. 121.
 - Hur uppfattar du deras begränsningar och svårigheter?
 - Hur uppfattar du deras gemenskap och utanförskap inom de olika livsområdena?
 - Vilka gemenskaper är de med i och vilka står de helt eller delvis utanför?

Gemenskap – Samhällsmedborgare

Livsområde: Arbete	Livsområde: Skola/Utbildning
<ul style="list-style-type: none">• Vilka förmågor krävs?• Vilka koder/normer måste man kunna?• Vad innebär det för identiteten och självkänslan?	<ul style="list-style-type: none">• Vilka förmågor krävs?• Vilka koder/normer måste man kunna?• Vad innebär det för identiteten och självkänslan?

Livsområde: Partner/Familj/ Barn

- Vilka förmågor krävs?
- Vilka koder/normer måste man kunna?
- Vad innebär det för identiteten och självkänslan?

Livsområde: Bostad/Hem

- Vilka förmågor krävs?
- Vilka koder/normer måste man kunna?
- Vad innebär det för identiteten och självkänslan?

Livsområde: Fritidsintresse

- Vilka förmågor krävs?
- Vilka koder/normer måste man kunna?
- Vad innebär det för identiteten och självkänslan?

Livsområde: Vänner

- Vilka förmågor krävs?
- Vilka koder/normer måste man kunna?
- Vad innebär det för identiteten och självkänslan?

6. Vad innebär uttrycket ”frånvarande förälder”?
7. Vad menas med livsstrategier i olika sammanhang?
8. Gör en egen fallbeskrivning (liknande Bea s. 51) där olika infallsvinklar och orsaker till utanförskapet finns med.
 - Förklara det cirkulära tänkandet i din fallbeskrivning.
 - Förklara tänkbara orsaker på samhällsnivå, guppnivå och individnivå, som kan bidra till utanförskap?
9. Utgå från ”Problemungdomar” på s. 54–55.
Diskutera kring citaten om vad dessa står för och vad som kan orsaka utanförskap.
10. Utgå från texten om Genus och avvikelse på s. 70.
Diskutera kring vilka riskfaktorer som kan finnas bland ungdomar.
Varför och på vilket sätt är dessa riskfaktorer?
11. Skyddsfaktorer.
Diskutera och lista olika skyddsfaktorer.
Varför är dessa skyddande och på vilket sätt kan de skydda individen?
12. Läs berättelsen *De kallar mig maskrosbarn* s. 78.
Vilka skyddsfaktorer kan du utläsa?

Dramaövningar

Övning 1: Utanförskap

Placera stolar i en halvcirkel. Ställ en stol som står med stolsryggen mot halvcirkeln. Be en av eleverna att sätta sig på stolen. Eleven ska sitta tyst och inte säga något. De andra eleverna pratar på ett vänligt sätt om eleven – inget negativt. De kan även ställa vardagliga frågor till eleven om saker de undrar över.

Uppföljning:

- Hur kändes det när de andra pratade om dig? Vad upplevde du?
- Hur var det att inte kunna säga något?
- Vad ville du säga?
- Hur kände de andra när de inte fick vara med helt och fullt?
- Vilka känslor kan väckas när man inte får vara med?
- Vilka känslor kan väckas när man inte får föra sin talan?

Övning 2: Utanförskap

I denna övning är stolen vänd mot gruppen och alla sitter i en ring och kan se varandra. Samtalsämnet i gruppen ska vara: Att ha ett arbete. Den som sitter ”på stolen” ska spela arbetslös och kan därför inte vara delaktig på samma sätt i samtalet.

Förslag på ytterligare samtalsämnen: att sakna nära relationer, att ha annan sexuell läggning, att inte få eller kunna utbilda sig, att inte kunna flytta till en egen bostad.

Uppföljning:

- Hur känns det att inte få vara med i gemenskapen med de andra?
- Hur känns det att vara annorlunda?
- Hur ofta förs samtal om ovanstående situationer?
- Hur kan det kännas att inte få delta i vardagliga samtal om ovanstående situationer?

Övning 3: Motsatser mellan positivt och negativt

Dela in klassen i mindre grupper om cirka 3–4 personer/grupp. Innan lektionen börjar gör läraren i ordning lappar i olika färger till varje grupp. På varje lapp ska stå skrivet en situation med ett positivt och ett negativt alternativ. Varje grupp läser en lapp i taget, diskuterar och dramatiserar (med eller utan tal) själva situationen, först den med det negativa alternativet och därefter den med det positiva. Övningen ska inte visas upp i helklass, utan varje grupp dramatiserar var för sig för att uppleva känslan av både det positiva och det negativa alternativet.

De olika alternativen kan vara följande:

- Att ha ett arbete och trivas med det. – Att vara arbetslös och vilja ha ett arbete.
- Att öppet kunna visa sin sexuella läggning. – Att dölja och skämmas för sin sexuella läggning.
- Att ha vänner som ställer upp och som man kan lita på. – Att sakna vänner som hör av sig.
- Att ha en nära relation med en annan människa som bygger på tillit. – Att sakna en nära relation, att närhet med. Att bli förälder. – Att inte kunna få barn trots att man så gärna önskar.
- Att utbilda sig till det man vill. – Att inte kunna klara sina studier.
- Att ha en egen bostad som man trivs i. – Att inte ha en egen bostad och kanske tvingas bo hemma hos sina föräldrar trots att man inte vill.
- Att kunna fatta egna beslut. – Att någon annan fattar beslut om vad man ska göra.

Att tänka på:

- Hur ser deltagarna ut och vad utstrålar de när de olika alternativen presenteras?
- Hur ser kroppsspråket ut när de olika alternativen presenteras?
- Vad skulle du vilja säga när de olika alternativen presenteras?

Uppföljning:

- Hur kändes de positiva respektive negativa alternativen?
- Vad uppfattar du som svårast med de negativa alternativen?
- Hur känns det att ”uppleva” de negativa alternativen?

Övning 4: Abstrakta synonymer

Ge gruppen exempel på svåra ord, förkortningar eller rebusar som de ska finna förklaring eller lösning på. Dessa bör vara av varierande svårighetsgrad.

- Hur är känslan när man lyckas lösa alternativt inte lyckas lösa uppgiften?
- Vilka kan dina reaktioner bli när du inte lyckas?
- Vad innebär det att kunna förstå det som händer i sin omvärld?
- Vilka reaktioner och känslor kan visa sig när man inte förstår?

Övning 5: Att byta kultur

En till två personer ur gruppen (beroende på storlek) ska lämna klassrummet. De övriga får olika uppgifter för hur de ska bemöta de två andra då de åter kommer in i klassrummet. Be gruppen gå runt och prata med varandra.

Gruppen ska följa nedanstående uppmaningar:

- ställa sig väldigt nära varandra när de pratar med varandra.
- lägga handen på den andres axel när de pratar med varandra.
- hålla varandra i handen när de pratar med varandra.
- ställa många frågor till varandra.
- ställa sig bakom eller vid sidan om varandra när de pratar med varandra.
- vara negativ mot de nya som kommer in.
- vara positiv och uppmuntrande mot varandra.

Uppföljning:

- Hur upplever du att inte kunna förstå gruppens koder för hur man ska bete sig?
- Vilka sätt var svårare än andra att bli bemött på?
- Vad innebär det för gemenskapen att känna till koder som olika grupper har?

Kapitel 4 Lagstiftning

Gör studieuppgifterna på s. 93.

Kapitel 5 Stöd och hjälp och Kapitel 6 Socialpedagogiskt arbete

1. Vad menas med ”*Växandets punkt*”? Hur kan man hitta den?
2. Utgå från fallbeskrivningen om Bea s. 51.
Vilka stöd- och hjälpinsatser skulle kunna vara aktuella för Bea? Vad skulle syftet med dessa vara?
Vilka faktorer är viktiga för att få igång i ett positivt cirkulärt tänkande? Vilka möjligheter kan du se hos Bea och hennes situation?
Hur kan social kompetens utvecklas inom de två nivåerna; nära relationer och samhällreliga relationer för Bea? Vilka delar anser du viktiga att utveckla?
Hur kan personalen arbeta med Beas empowerment, med tanke på hennes långvariga alkoholkonsumtion?
3. Ta reda på vilka olika former av anställning och sysselsättning det finns för personer som inte kan eller har svårt att få arbete på den öppna arbetsmarkanden?
Ta reda på vad Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan gör?
Vilka rehabiliteringsinsatser och möjligheter till arbetsträning finns det?
Vad gör man inom kommunen?
4. Ta reda på vad sociala företag är och vilka som kan driva dessa. Besök gärna ett socialt företag och redovisa för dina kurskamrater.
5. Ta reda på vilka olika boendeformer och hyreskontrakt det finns för personer som inte kan få ett förstahandskontrakt på en bostad eller som behöver ett stödboende?
6. Reflektera över påståendet: ”Man ska alltid ha brukarens bästa för ögonen!”
Hur vet personalen vad som är bäst för brukaren om han eller hon inte kan tala eller har svårt att uttrycka sig?
7. Hur kan rutiner och arbetssätt hindra eller stärka brukarens empowerment?
8. Hur kan personalen stödja brukare med talstörningar eller på annat sätt har svårt att uttrycka sig, att komma till tals och uttrycka sin vilja?
9. Hur kan personalen stödja brukare med olika nivåer av intellektuella funktionsnedsättningar att kunna uttrycka sin vilja och styra sina val?

10. Hur kan personal stödja brukare med psykiska funktionsnedsättningar/ psykisk ohälsa att kunna uttrycka sin vilja och styra sina val?
11. Hur vet personalen att de arbetar med empowerment för den enskilde brukaren? Vilka begrepp och ord kan tydliggöra detta?
12. Gör gärna studiebesök i olika verksamheter och samtala med personalen hur de skapar empowerment, deltagande, inflytande och självbestämmande för brukarna.
 - Hur ser personalen på ovanstående begrepp?
 - Hur arbetar de med dessa?
 - Vilka svårigheter stöter de på i arbetet och hur löser de dessa?
 - Vilka praktiska och konkreta hjälpmedel eller metoder använder de?
13. Hur kan personalen utvärdera och dokumentera sitt arbete med att tydliggöra brukarnas empowerment?
14. Utgå från fallbeskrivningarna om Pelle, Elena, Greta på s. 121.
 - Vilka stöd- och hjälpinsatser kan vara aktuella för respektive person? Vad kan syftet vara med dessa?
 - Vilka faktorer är viktiga för att få igång i ett positivt cirkulärt tänkande kring respektive person?
 - Vilka möjligheter kan du se hos respektive person och dennes situation?
 - Hur kan social kompetens utvecklas för respektive person inom de två nivåerna; nära relationer och samhälleliga relationer?
 - Vilka delar anser du vara viktiga att utveckla?
 - Hur kan personalen arbeta med respektive persons empowerment?
15. Vad innebär inkludering och hur kan människor uppleva inkludering?
16. Läs berättelsen om Pia s. 130. Reflektera över hennes syn på inkludering och svårigheterna med detta. Diskutera även detta tillsammans med begreppen om inkludering på s. 133.

Dramaövning

Övning: Gestaltning och målfokusering – ”Vända fotografier”

Övningen görs i tre steg. Läraren förbereder olika negativa situationer till gruppen. Dessa ska vara negativa och föreställa människor i olika ”situationer” av utanförskap, problematiska livssituationer och människor utan makt.

Steg 1.

Dela in gruppen i mindre grupper cirka 4–5 grupp. Varje grupp diskuterar sin ”situation” och hur denna kan gestaltas som en staty, det vill säga gruppen spelar inte upp situationen utan står stilla och tysta som vore de ett fotografi eller en staty. Det viktiga är att gruppen tydligt förmedlar kroppsspråk och uttryck.

Steg 2.

När en grupp visar upp sitt tredimensionella ”fotografi” går de andra eleverna runt och samtalar högt om vad de ser och vad de uppfattar av ”fotografiet/statyn”. Vad som händer och vad de tror finns bakom ”det/den”.

Steg 3.

När alla grupper visat upp sina ”situationer” samlar läraren in de skrivna situationerna och delar sedan ut dessa till andra grupper. De ska nu samtala om hur samma eller en liknande situation skulle kunna se ut, men där innebörden är positiv. Grupperna förbereder sig att spela upp den nya positiva situationen.

Utvärdering:

- Hur kändes det att gestalta den negativa ”situationen”?
- Vilka förklaringar och orsaker kan förklara att den är negativ?
- Hur kändes det att spela upp den positiva situationen?
- Diskutera relevansen i den positiva situationen.

Läraren kan, om han eller hon önskar ställa frågor till gruppen om olika begrepp från kapitlet utanförskap och problematiska livssituationer, om vad som kan orsaka den negativa situationen. Arbeta förslagsvis i mindre grupper och diskutera hur arbetet ska ske för att gestalta den positiva situationen.

Ta utgångspunkt i socialpedagogiska utgångspunkter s. 119 samt socialpedagogiska principer s. 124 och diskutera:

- Hur ska arbetet läggas upp för att nå ett positivt resultat?
- Vilka utgångspunkter och principer är viktiga att beakta och varför?
- Vilka delar är viktiga för en positiv utveckling? Tänk på alla tre nivåer; samhälls-, grupp- och individnivå.

Förslag på negativa ”fotografier”:

- En familj där föräldrarna är osams och bråkar och barnen far illa.
- En familj där föräldrarna missbrukar alkohol och/eller droger och barnen far illa.
- En ensamstående förälder som lider av psykisk ohälsa och som inte ser till barnens bästa utan de får ta hand om sig själva.
- Personer med långt beroende- och missbruksproblematik som bidragit till att de nu hamnat på ”parkbänken”.
- Ett ungdomsgäng som både missbrukar droger och begår kriminella handlingar.
- Kvinnor med utländsk bakgrund och med stora språksvårigheter, som ännu inte kommit in på den ordinarie arbetsmarknaden.
- Transexuella personer som känner att de inte passar in i heteronormen och även känner av negativa attityder från omgivningen.
- Överviktiga personer som har svårt att få arbete och bli accepterade på arbetsmarknaden.
- En ung kvinna med intellektuell funktionsnedsättning som blir utnyttjad både ekonomiskt och sexuellt av manliga bekanta.
- Barn som lever i en familj med ansträngd ekonomi. Kompisarna har märkeskläder, senaste mobiltelefonen och läsplatta samt andra märkesprylar.
- Personer/familjemedlemmar som på grund av sitt spelberoende satsar och förlorar mycket pengar.
- Föräldrar som är frånvarande på grund av att de gör karriär och har egen ”kvalitetstid”.
- Unga föräldrar som saknar utbildning och arbete.
- Unga vuxna som finansierar sitt drogberoende genom att prostituera sig.

Kapitel 7 - Relationer, förhållningssätt och bemötande

1. Gå in på

www.socialstyrelsen.se/omwebbplatsen/webbkarta/utvecklingkvalitet

Här finns flera olika autentiska fallbeskrivningar från socialtjänsten som man kan arbeta med på olika sätt.

Utgå från en fallbeskrivning och arbeta antingen enskilt eller i grupp.

Reflektion kring brukarperspektivet:

- Vilka fakta framkommer i fallbeskrivningen kring brukarens önskemål? Vad uttrycker brukaren om hur han eller hon vill ha det?
- Vilka andra orsaker kan finnas kring hur brukaren vill ha det?
- Tolka med hjälp av texten i boken s. 51 cirkulärt tänkande och orsaker på samhälls-, grupp- eller individnivå samt kring brukarens val och önskingar eller svårigheter i situationen.

Reflektion kring personalperspektivet:

- Vilka fakta framkommer i fallbeskrivningen kring personalens önskemål? Vad uttrycker personalen?
- Vilka andra orsaker kan finnas när det gäller personalens agerande eller önskemål?
- Tolka med hjälp av texten i boken om kommunikativt handlande s. 22. Hur skulle de olika förhållningssätten kunna omsättas i fallbeskrivningen?

Framtid:

- Hur kan man tolka personalens agerande?
 - För vem agerar personalen?
 - Vilka olika realistiska alternativ finns för brukaren alt personalen att komma vidare i situationen?
 - Vilka olika faktorer anser du/ni bör fungera för att brukaren alt personalen ska kunna utveckla positiva cirkulära processer?
 - Vilka lagar måste personalen ta hänsyn till och vad innebär dessa?
2. Reflektera över hur (Jag-Du och Jag-Det relationer) kan stärka eller hindra brukaren i sitt självbestämmande och i sin utveckling.
 3. Reflektera över begreppet underlåtenhetssynder. Vad innebär detta? Ge exempel på underlåtenhetssynder.
 4. Vilka inslag eller delar från de personliga relationerna kan användas i det professionella vård- och omsorgsarbetet?

Dramaövningar

- Dramaövningarna i Kap. 1. Centrala begrepp, kan med fördel även användas i detta kapitel.
- De autentiska fallbeskrivningarna från Socialstyrelsens hemsida kan även användas med instruktioner från dramaövningarna i Kap. 1.

Forumspel

- Forumspel är en speciell form av dramaspel som bland annat kan användas vid komplicerade situationer eller om man är osäker på hur man ska hantera en brukare i vissa situationer.
- Samma situationer som Kap. 1 kan användas, de autentiska fallbeskrivningarna från Socialstyrelsens hemsida eller situationer man har egna erfarenheter ifrån.
- Grupperna kan bestå av 2–4 personer.
- Varje grupp förbereder ett spel med personal, brukare och eventuellt andra till exempel anhöriga, annan personal eller kanske andra brukare.
- Spelet ska visa på en komplicerad situation.
- Spelet ska inte ha något slut, utan sluta mitt i en situation.
- En grupp i taget spelar upp sitt spel.
- När gruppen är klar med uppspelningen kommer publiken överens med ledaren om vilka personer som behöver hjälp i situationen. Dessa personer kan bytas ut i nästa del av spelet.
- I detta läge ska ”åskådarna” ännu inte diskutera spelet.
- Därefter spelar gruppen upp samma spel en gång till. Nu får var och en i ”publiken” ropa STOPP. Spelet stoppas och en ur publiken går in i spelet och ersätter en person. Den som går in i spelet säger var spelet ska börja. Den nya ”skådespelaren” agerar nu med sin idé om hur situationen kan lösas.
- Ingen värdering ska ske över vad som är bra eller dåligt, bara det som gör skillnad.
- Med det nya förslaget blir händelseförloppet annorlunda.

Uppföljning:

- Diskutera ett forumspel åt gången.
- Vilka olika förslag på lösningar har framkommit?
- Vilka konsekvenser ledde de nya lösningarna till?
- Vilka konsekvenser kan de olika förslagen/lösningarna ge på längre sikt?
- Vilka förslag/lösningar tilltalar dig och varför?

Läs mer om forumspel:

Byréus, Katrin (2012) *Du har huvudrollen i ditt liv* - Om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och förändring.

Byréus, Katrin (2012) *Kreativa metoder för grupputveckling och handledning*.

Kapitel 8 Samtalsmetodik

1. Se olika tv-serier, med eller utan ljud. Spegla olika känslor och uttryck som du uppfattar hos personerna i serien. (Detta kan göras enskilt då det kan störa omgivningen.)
2. Titta på bilder i serietidningar.
 - Börja med att spegla känslor.
 - Ställ därefter frågor.
 - Eleverna i en grupp kan titta på bilderna och sedan diskutera olika speglingar av känslor samt ställa frågor.
3. Gör listor med olika känslouttryck eller använd ordlistorna på s. 21 i studiehandledningen. Arbeta i par. Var och en uttrycker ett känslouttryck som står på listan utan att säga något. Den andre tolkar och benämner detta. Ett annat alternativt är att båda tillsammans visar känslouttrycken. Ett tredje alternativt är att var och en kommer fram och tar en lapp där ett känslouttryck finns nedskrivet och visar känslouttrycket för hela gruppen. Gruppen får då gissa vad varje elev uttrycker.
4. Se olika tv-serier och försök att definiera vilka olika typer av frågor som används.
5. Ta fram ett föremål i taget, till exempel en penna, en bok eller en dator. Be eleverna, en i taget, ställa öppna frågor om föremålet. Fortsätt varvet runt så att alla får ställa öppna frågor kring föremålet.
6. Arbeta i små grupper eller i helklass. Ta fram andra föremål och be eleverna ställa ja- och nej-frågor om föremålen. Därefter ska de ställa reflekterande frågor om föremålen.
7. Arbeta två eller tre elever tillsammans. En elev berättar vad denne gjorde i helgen eller vad han eller hon åt till middag. De andra lyssnar passivt till vad eleven berättar. Det vill säga; visar inget intresse, uppmuntrar inte, eller visar inget intresse med sitt kroppsspråk. Avsluta med att diskutera hur det kändes att bli utsatt för ”passivt lyssnande”.
8. Gör samma övning som i uppgift 7 men där eleverna lyssnar aktivt. Undvik att använda alla tips utan välj istället några ni vill fokusera på. Avsluta med att diskutera hur det kändes att bli bemött på detta sätt.

9. Arbeta tre eller fyra tillsammans. Be eleverna att en i taget berätta om en händelse, till exempel en resa, ett restaurangbesök eller ett träningspass. En av eleverna ska sedan gå ut och en annan återberättar/sammanfattar vad som sagts. Den elev som gick ut kommer tillbaka till klassrummet och återberättar/sammanfattar vad han eller hon har uppfattat. Diskutera vad som framkom kring de båda elevernas återberättande/sammanfattningen.
- Hur väl stämde detta överens med det som berättades från början?
 - Hur upplevde eleven som berättade händelsen från början om det som berättades av de två andra eleverna?

Lista 1

Kärlek
Förvåning
Nervös
Överlägsen
Grinig
Lycklig
Stressad
Oförstående
Välbehag
Intresse
Ilska
Rädsla

Lista 2

Blyg
Irriterad
Rastlös
Arg
Lugn
Sur
Trött
Ledsen/ sorgsen
Avsky
Skam/ förödmjukelse
Svartsjuka
Glädje